

koma (Mohács), vetővirág (Veszprém), kígyóhagyma (Szászfenes, Magyarbács, Bonchida).

Conium maculatum: bürök (Szászlóna).

Convolvulus arvensis: gyötény (Bonchida, Szászlóna, Zalaszegvár), jövötény (Szászfenes), folyóka (Méra), futó virág (Szucság).

Convolvulus sepium: délig nyító, v. déliglátó (Fotos), déli nyiló (Szucság), déli látó (Sepsziszéntgyörgy), felfutó (Felsőméra).

Coronilla varia: vad lucer (Zircz, Borza), fehér virág (Bánffy-Hunyad), lóminta (Szászlóna).

Corydalis cava: julusza (Székely-Keresztur), dongóvirág⁸ (Kolozsvár).

Corydalis solida: sarkantyú virág (Györgyfalva).

Corylus avellana: fái magyaró (Selye).

Crataegus monogyna: galagonya (Szucság, Selye, Bonchida, Magyarbács), gelegonya (Veszprém).

Cucumis sativus: burbora (Veszprém).

Cuscuta europaea: kosz (Zalaszegvár), fecskefonál (Selye, Vargyas).

Cydonia vulgaris: bis-alma (Szászfenes).

(Folytatjuk.)

Kisebb közlemények, apró megjegyzések.

Sík jég. MÉSZÖLY GEDEON a *sík* szónak, mint jelzőnek 'csúszós' → 'egyenes' jelentésváltozását tárgyalja és Balassa Bálint verseit idézi, hol a *sík* szó 'egyenes' jelentésben fordul elő [„Vitéz próba helye, kiterjedt *sík mező* (Valedixit patriae) SzF I:23]. A 'csúszós → egyenes' jelentésváltozást magyarázva a Nyelvtörténeti Szótár példáit citálja és bemutatja, hogy e kapcsolatot régi magyar könyvek sokat emlegetik (SzF I:17 k.) *Sík jég*-re legrégebb adata 1641-ből van (Tyukodi Márton: Jó-zsef pátriárka 162 o.), a *sikamló jég*, *sikos jég* kapcsolatok későbbiek (1702, 1748). Pedig ugyanazon költőnél, ki a *sík mezőt*

⁸ Az *Anemone nemorosa*-nak is ez a neve, különbség a 2 közt, hogy „amaz' (t. i. az *Anemone*) jóféle gyökerű!”

énekli versében, fellelhető a *sík jég* is. Balassa írja „Julia két szeme“ kezdetű versében, melyben „Juliát hasonlítja a szerelemhez, valamely hasonlatosságot a Julia dícsíretin kezd el“:

„Táncát ő úgy járja,
Merőn áll dereka,
Mintha csúszna *sík jégen*;
Valahová lépik,
Sok szemek késérik,
Csudálván, jár mely szépen“.

Balassa ezen verse Dézsi Lajos kronológiája szerint 1588 februárja után íródott (B. B. minden munkái, Budapest, Genius. p. LXXXI) és így 60 évvel idősebb Tyukodi művében lett adatnál.

Erdődi József.

Kelet-Karjala, a „Finn Erdély“ problémája.

Itä-Karjala, szerkesztette és kiadta az Akateeminen Karjala-Seura, Helsinki, 1934, 217 lap, krétapapírra nyomott 1—1 színes Karjala-címerrel és Karjala-zászlóval, külön térképmelléklettel (1: 1.000.000), számos szövegközi képpel, statisztikai táblázattal és térképpel.

Ha Finnországban valaki Karjaláról beszél, olyanféle érzelmek hullámanak lelkében, mint az Erdélyre gondoló magyar emberében. Bár Karjala nem játszott olyan fontos történelmi szerepet a finnek multjában, mint nálunk Erdély, igen sok körülmény mutat a két tartomány hasonlatosságára. A Kalevala anyagának kincses tárháza: Karjala is a népköltészet, a hegyek és erdők közt meghúzódott ősi szokások őrzője. Erdélyhez hasonlatosan Karjala is olyan terület, ahol a Kelet vallási orthodoxiája lábát megvetette, anélkül azonban, hogy a reformáció műveltséget és nemzeti öntudatot fejlesztő áramlata felmelengette volna, miként Erdélyt. Faji szempontból örök harcot jelentett Karjala a szlávosság veszélye ellen. Nemzetközi politikai szempontból jelentősége túlnő a finn nemzeti problémán, ahogy Erdély területe is az a súlyozó, amely a Dunamedencében a hatalom mérlegét egyik vagy másik dinasztia, illetve állam javára billenti. Karjala területén vezet az út a Jeges-tenger felé s ezért nemcsak a finn és orosz vetélkedések tárgya. Anglia már a XVII. században sem tűrte, hogy Karjala és a föléje illeszkedő Kóla-félsziget az akkori svéd-finn monarchia, a legnagyobb északi és tengeri hatalom részévé válják, hanem a gyengébbnek és veszélytelenebbnek mutatkozó orosz birodal-

lomnak juttatta. A világháborúval kapcsolatos problémazűzvarban is úgy döntött az angol külpolitika, hogy Karjala inkább maradjon orosz kézben, mintsem a németbarát finn anyaországhoz csatolva, esetleg német hatalmi célok bástyája legyen. Karjala függetlensége, népének polgárosodása, a finn nemzeti és az egyetemes európai művelődés haladó sodrába való beiktatódása tehát igen bonyolult nemzetközi érdekektől függ. Karjala tragikus rabsága kiáltó bizonyítéka a mai diplomácia erkölcsi alsóbbrendűségének: egy kikötő meg egy vasúti vonal ide- vagy odatartozása százezreket fosztott meg a boldogulástól s az európai művelődésben a teljesebb emberré válástól. Karjala a Kólai-félszigeten végződő Murmann-vasút és a Murmann-partvidék kulcsa. A Murmann-vasút végállomását s a vele kapcsolatos kikötőt az angol világpolitika olyan pontul szemelte ki, mint délen Gibraltárt, Máltát vagy Ádent. Nemcsak az orosz Archangelszk szemmeltartását irányíthatja innen, de az egész eurázsiai szárazföld északi partvonalának ellenőrzését is.

Nemcsak magyar, de egyetemes finnugor szempontból is megdöbbentő az a velünk szemben tanúsított rideg könyörtelenség, amellyel a nyugati hatalmak a szlávokat, elsősorban a szovjetország birodalmat ajnározzák. A Kelet-Karjaláról írott finn könyv kísérteties azonossággal mutat oly támadási irányvonalakat, amelyek bennünket, magyarokat is fenyegetnek, faji, kulturális, gazdasági és területi állományunkban. Bármilyen hosszú ismertetés is csak halvány képét adná azoknak a problémáknak, amelyek a Karjala-könyv olvasása közben a magyar olvasó lelkét ijesztő rémek fel-felvillanó sokaságával nyugtalanítják. Tulajdonképpen magyarra kellene fordítani az egész könyvet, mert nemcsak egy testvérsorsos nemzetnek, a finneknek legégetőbb kérdésével ismerkedünk meg benne, hanem mert hű képet nyerhetünk arról is, mily eszközökkel dolgozik a nyugati diplomácia, beleértve a Népszövetséget is, s mert tárgyilagos és hűvös szenvedélytelenséggel megrajzolt képet nyújt a szovjetország gazdálkodásáról és országlásról. De legfőképpen azért érdemes ezt a könyvet magyar szempontból tanulmányozni, mert módszertani eljárása a magyar irredentizmus realizálása tekintetében mintaképül szolgálhat. Hasonló módszerrel megírt könyvekre igen nagy szükségünk lenne,

hogy a veszteségeken való siránkozás elmulásával azt láttassuk és azt ismertessük meg a magyar közönséggel, mi van ma, és hogyan lett az, ami ma van, a mi négy Karjalánkban: Keleten, Nyugaton, Északon és Délen.

Csak azért mondjuk ezt a kiváló gonddal összeállított finn könyvet népszerűsítő jellegűnek, mert a szaktudományok mélyreható eredményeit a laikusok számára is érthető, sőt élvezhető formában tárja az olvasó elé. Az I. (földrajzi) fejezetben pontos felvilágosításokat kapunk a karjalai terület nagyságáról és geológiai alakulatáról, növény- és állatvilágáról, a légköri viszonyokról, a lakosság számáról, településéről, a falvakról és a városokról. A II. fejezet (lakosság és nemzetiségi viszonyok) említi a Karjalában lakó nemzetiségeket, amelyek egyrészt finn fajúak: karjalaiak, vepsäk és finnek, másrészt oroszok. Bőven foglalkozik e fejezet a nemzetiségek arányszámának százalékos alakulásával. A III. rész (történelem) Karjala multját tárgyalja, kiemelve a világháború előtti időkben, majd különösen a világháborúval kapcsolatban vívott szabadságharcokat s elmondja a mostani Tanács-Karjala megalakulásának körülményeit. A IV. fejezet a legterjedelmesebb, de a legérdekfeszítőbb is: a jelenlegi helyzetet ismerteti. Beszámol a gazdasági életéről, Karjala természeti kincseiről (erdők, bányák, vízierők), a közlekedési eszközökről (vasútak, vízi és szárazföldi utak, repülőjáratok), a közművelődési és oktatásügyi állapotokról, a szovjetrendszerű közigazgatásról, pénzügyről és a nép általános helyzetéről, amint mindez másfélévtizedes szovjet orosz uralkodás és irányítás eredményeképpen az „Önkormányzatú Karjalai Tanácsköztársaságban“ kialakult. Az V. fejezet a karjalai kérdést feszegeti. Ismerteti a régebbi és újabb fegyveres szabadságharcokat, említi a számtalan egyesülési törekvést a finn anyaországgal, boncolja a finnek jóhiszeműsége miatt balul sikerült tartui béke (1920 október 14) szerencsétlen következményeit, ismerteti a nagyhatalmak és a Népszövetség elutasító magatartását a karjalai kérdésben, számot ad a karjalai menekültek sorsáról s végül hangsúlyozza a karjalai kérdés ma is fennálló nemzetközi fontosságát, illetve megoldatlanságát. Az ügy kibogozása, az orosz szerződési kötelezettségek meg nem tartása miatt, mégis csak a Népszövetség elé való — ha békés úton óhajtják a hatalmak elérni a jog és igazság érvényrejutá-

sát (v. ö. Ruszinszkó „autonómiájának“ ügyét). Az orosz szovjethez csatolt Karjala esetében is az derül ki, hogy sokszor nemzetközi érdek egyenesen megkívánja egyes népek vagy nemzetközösségek szolgáltatásban való tartását.

Karjala területe 145.226 km², tehát kb. 5.000 km²-rel *nagyobb*, mint Csehszlovákia. Lakossága azonban szinte elenyésző e roppant területhez képest. Az orosz statisztikai adatok megbízhatatlansága miatt csak hozzávetőleges számításokat eszközölhetünk. A háború előtt a történelmi Karjala lakossága kb. 170—180.000 fő lehetett, ebből $\frac{2}{3}$ rész karjalai-finn, $\frac{1}{3}$ rész orosz volt. 1933-as adat szerint Karjala lakossága 350.000 fő. A százalékos arány megváltozott, természetesen a karjalai őslakosság hátrányára. Az okok a következők: a szabadságküzelmekben elesettek, a Finnországba menekültek és a szovjetdüh áldozatai csökkentik az őslakók számát. Másrészt a szovjet urai oly kerületekkel egészítették ki Karjalát, amelyeknek lakossága túlnyomóan orosz, százezrével telepítettek Karjalába orosz munkásokat s hivatalnokokat, végül pedig Karjala ma számüzetési helyül is szolgál. A nagy állami közmunkáknál — amelyek jórészt katonai jellegűek, vagy a mögöttes orosz terület gazdasági érdekeit szolgálják — százezrével dolgoznak a szovjet belsejéből való politikai és más foglyok. A Murmannvasút gondozása s a szovjet nagyjelentőségű közműve: a Fehér-tengert az Onega-tóval (Ääninen) összekötő u. n. „Sztalin-elvtárs csatorna“ megépítése emberáldozatainak száma, a rossz ellátás és a kedvezőtlen klíma miatt tízezrekre rug. Ez a csatorna megoldja a Néván és a Ladoga-tavon átvezető folytatással, a Finn-tengeröböl és az Északi Jeges-tenger összeköttetésének problémáját. Hogy rideg klímája miatt Karjalát a szovjet a „politikai bűnösök“ halálországának szánta, bizonyítja az is, hogy a kolostorból átalakított hirhedt Solovetski-börtön a karjalai partokkal szemben van, a Fehér-tengerben.

A Murmann-vasúttól nyugatra, a finn határig szinte kizárólag karjalai őslakosság él. A Murmanntól keletre, az autonóm Karjala határáig találjuk az orosz településeket. A területkapcsolás és a munkástelepítések következtében ma több mint 200.000 orosz, több mint 111.000 karjalai és néhány tízezerre emelkedő számban vepsä-finn és emigrált finn kommunista él Karjalában. Utóbbiak vezető állásokat foglaltak el a hadsereg-

ben és a közigazgatásban. A százalékos arány ma pontosan a fordítottja a háború előttinek. (Nem számítva a politikai foglyok tömegét). Papíron ez megdöbbentő hatású, de ha az iskolázás ügyét vizsgáljuk, azt látjuk, hogy az iskolakötelesek közt az őslakosok gyermekei vannak majdnem mindenütt többségben. Érthető ez, ha arra gondolunk, hogy a szovjet felnőtt férfimunkásokat és foglyokat küldött százezerszámra Karjalába, akik nem élnek családi kötelékben. A tartomány természetes szaporodása tehát a finnfajúaknak kedvez. Ha az iskolázás ügyében nem áll be oroszosító reakció, úgy remélhető, hogy öntudatos, finnkulturájú nemzedék nő fel, amely előbb-utóbb megoldja a karjalai problémát. A lakosság politikai állásfoglalására jellemző, hogy a kommunista pártéletben mindössze 3—4% vesz részt s a karjalai őslakosság ösztönös ellenkezéssel viseltetik az orosz uralommal szemben.

Az erőszakolt telepítési politika mellett legkirívóbb tünet a szovjet rablógazdálkodása. Karjala területét $\frac{3}{4}$ részben erdő borítja. A fakitermelésből százmillió pengőkre rugó hasznot főlöz le a központi moszkvai kormányzat, megtagadva mindazokat az ígéreteket, amelyeket a karjalai önkormányzat ügyében a békeszerződésben tett. A statisztikai adatok alapján meglepetéssel látjuk, mily jómódban és mily virágzó gazdasági körülmények közt élhetne a karjalai nép, amely ma éhínséggel küzd, földhözragadtan szegény, mert a tartomány hozadékát Moszkva elharácsolja. Hiába nevezik, port hintve a világ szemébe, a bolsevikiek Karjalát „önkormányzatú tanácsköztársaságnak“, a tények azt bizonyítják, hogy a legkiszákmányolóbb rablógazdálkodást üzik s ezt a területet a Murmann partvidék és a Murmann-vasút birtoklása érdekében egyáltalában nem hajlandók az önállósulás útjára engedni. Így torzul el a „nemzetiségek önrendelkezési joga“ még a „tőkeellenes“ kommunista-gazdálkodás honában is közönséges üzleti kérdéssé. A hangzatos orosz blöffpolitika beszédes bizonyítéka, hogy míg a háború előtt Karjala lakossága főleg mezőgazdálkodásból élt, ma a mezőgazdálkodás hozama mindössze 20%-ra zsugorodott, az „irányított ipar“ hozama pedig mintegy 80%. Ez az ipar nem más, mint az erőszakolt fakitermelés, ami igen könnyen megbosszulhatja magát. Az élelmiszerek hiánya viszont valósággal éheztetésre kárhóztatja a szerencsétlen és jobb sorsra érdemes őslakókat.

Karjala fővárosa az Onega-tó nyugati partján fekvő kb. 50.000 lakosú Petroskoi (Petrozavodsk). Katonai, közigazgatási és közoktatásügyi központ. Lakói közül alig 14% karjalai, a többi az új uralom folytán betelepedett orosz. Átvezet rajta a híres Murmann-vasút, amelyet 1916-ban német és magyar hadifoglyokkal fejeztek be. Ez a sok ember életébe került s irtózatosszenvedések árán elkészült vasút 1343 km. hosszú, a Leningrádtól északkeletre fekvő Zvanka nevű elágazóhelytől a végállomásig számítva. Karjalai területre 826 km. esik belőle. Petroskoi fekvését jelző adat: Leningrádtól 407 km.-re van északkelet felé, viszont a Murmann-végállomás és Moszkva majdnem egyenlő távolságra fekszik tőle. (Előbbi 1044 km, utóbbi 1057 km).

Nagyon objektívhangú és egyáltalán nem a szenvedélyek felkorbácsolására irányuló könyv az, amelyet nagy vonásokban itt ismertetünk. De a tények önmagukban is lázítanak s ez megkönnyítette a szerkesztők hangulati magatartását. A könyvet megjelentető Akateeminen Karjala-Seura (Egyetemi Karjala-Társaság) 1922-ben alakult, főleg azokból az egyetemi ifjakkból, akik résztvettek Karjala függetlenségi harcaiban. Izzó fajszeretet, a testvérnemzetek érdekeinek képviselése, harc a szlávság, elsősorban a bolsevizmus ellen: ez a társaság célja. Tagjai közt immár másfélezer, kizárólag egyetemet végzett férfi van, a nemzet értelmiségi színe-java, akik szerte Finnországban hirdetik és gyakorlatilag is megvalósítják eszméiket. S ha a távolabb céljukat, az északi orosz területen az archeológia, a finnugor nyelvtudomány, a településtan és a helynévelemzés vizsgálatai alapján egész a Dvina folyóig kinyomozható Nagy-Karjala, illetve Nagy-Finnország megvalósítását a közeli jövőben nem is érhetik el, szívósan küzdenek a szerencsétlensorsú Karjala önállósítása és alkalomadtán Oroszországtól való elszakítása érdekében. A kisebbségvédelmi elv alapján harcolnak annak a 400.000 főnyi balti-finn kisebbségnek kulturális és gazdasági felemelkedéséért is, amely a mai finn és északi határoktól keletre él, a történelmi Nagy-Karjala területén.

A szovjeturalom kegyetlen nyomása alatt a cári korszaknál is nehezebb idők virradtak most finnugor rokonnemzetek kisebb-nagyobb törzseire. Ma, a nemzetközi helyzet furcsánál-furcsább alakulása közepette, jólesik olvasni, hogy fenn észa-

kon vannak férfiak, akik nem alkusznak, s akik történelmi és emberi hivatás szolgálatában állanak akkor, midőn minden erejükkel igyekeznek az orosz hólyagot kipukkasztani, hogy megmutassák a világnak azt a nagy ürességet és komolytalanságot, amely benne tátong. Ebben a harcban nekünk magyaroknak szolidárisoknak kell lennünk a finnekkel, mert a Dunamedencében ma sincs számunkra más politika, mint a honfoglaló magyarságé: visszaszorítani a gáznemű terjedékenységgel áradó szláv támadást. Az Akateeminen Karjala-Seura tagjai férfias munkát végeztek, midőn elég vakmerőek voltak néhány ezer emberrel neki támadni a híres Góliátnak s vérüket ontották nemcsak fajtestvéreik szabadságáért, de a nyugati civilizáció határainak kiterjesztéséért is.

Ha nem fűzne is együvé a közös eredet finn testvéreinkkel, a Karjala-könyv elolvasása után csak megszilárdulhat bennünk az a meggyőződés, hogy céljainkban és létérdekeinkben igen mélyrenyúló azonosságok nyilatkoznak meg. A dunavölgyi magyarság országlási rehabilitációja és Karjala felszabadítása az orosz uralom alól Európához méltó cselekedet lesz. Ez teszi ezt a könyvet épen napjainkban oly aktuálissá.

Virányi Elemér.

Deutsche Auszüge.

ELMAR VIRÁNYI: *A százéves Kalevala.* (Die hundertjährige Kalevala) — — — — — S. 1
Vor 100 Jahren erschien die erste Ausgabe des finnischen Volksepos: KALEVALA. In ihr kam ein mächtiger Strom völkischer Gestaltungskraft ans Licht und befruchtete die Phantasie der unterdrückten finnischen Schwesternation auf ein Jahrhundert.

ALEXANDER SÍK: *(A középkori Szent László-himnusz eredetiségének kérdéséhez.* (Zur Frage der Originalität des mittelalterlichen St. Ladislaus Hymnus) — — — — — S. 2
Im Peer-Kodex (vom Ende des Mittelalters) ist ein St. Ladislaus-Hymnus zu finden u. zw. in lat. und ung. Sprache. Es fragt sich, welcher Text der ursprüngliche ist: der lat. oder der ung. ? Bisher hat man den lat. Text als Grundlage des ung. betrachtet (HEGEDŰS, CYRILL HORVÁTH, JOHANN HORVÁTH, ELEMÉR CSÁSZÁR, EUGEN PINTÉR), jedoch andere Forscher hielten den ung. Text für die Quelle des lat. u. stellten den lat. Text als